

Σκανδάλη Μαργαρίτα
Μουσειοπαιδαγωγός-Ξεναγός
ΜΑ Πολιτιστική Διαχείριση

Ο κόσμος των Αντι/κειμένων στη σχολική καθημερινότητα

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση αποτελεί το διεπιστημονικό πεδίο που συσχετίζει την εκπαίδευση και τη μάθηση με τον πολιτισμό. Πρόκειται για τον συνδυασμό θεωρίας και πράξης που πραγματοποιείται στην προσέγγιση διαφόρων θεμάτων με τρόπο βιωματικό και ψυχαγωγικό έχοντας «ξεναγούς» τις Μούσες. Με αυτή την έννοια αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο πολυσύνθετο που στόχο έχει να διαμεσολαβήσει μεταξύ του κοινού- παιδικού ή ενήλικου- και του υλικού πολιτισμού που φιλοξενείται στα Μουσεία δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ανακάλυψη νέων πληροφοριών και εμπειριών με την ισότιμη εμπλοκή της νόησης, του σώματος και του συναισθηματικού κόσμου, μέσα από μια συνεχή διαδικασία κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης μηνυμάτων.

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση, αν και ανήκει στην άτυπη εκπαίδευση, μπορεί να συνδιαλλαγεί δημιουργικά και να εμπνεύσει την τυπική προσφέροντας ερεθίσματα και δυνατότητες για «άνοιγμα» του σχολείου στο κοινωνικό περιβάλλον, για κοινωνικό προβληματισμό και σχολιασμό μέσα από την Τέχνη, για συνειδητοποίηση με βιωματικό τρόπο της σημασίας της κριτικής σκέψης και του αναστοχασμού, για καλλιέργεια δεξιοτήτων, ανάπτυξη ενσυναίσθησης, αυτοεκτίμησης και έκφρασης, για αποτύπωση με δημιουργικούς τρόπους προβληματισμών, σκέψεων και προσδοκιών του κοινού με απώτερο στόχο το κοινωνικό όφελος. Μέσα από την ευχαρίστηση, την έμπνευση και τη δημιουργικότητα που χαρίζει η επαφή μας με την Τέχνη καλλιεργούνται στάσεις και αξίες που σχετίζονται με την Ετερότητα και το σεβασμό στη διαφορετικότητα αλλά και δράσεις, προκαλώντας νέες συμπεριφορές και διάθεση για συμμετοχή σε διαρκείς επικοινωνιακές διαδικασίες.

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση, που ανήκει στη λεγόμενη «βιομηχανία του ελεύθερου χρόνου», λανθασμένα θεωρείται από κάποιους δεκανίκι της τυπικής εκπαίδευσης. Μαθαίνουμε καλύτερα συμμετοχικά, μέσα από το παιχνίδι, πέρα και έξω από κάθε κανονιστικό περιβάλλον και ατμόσφαιρα εξαναγκασμού, πέρα από τυπικές ενέργειες της καθημερινότητας. Η ελευθερία της επιλογής και της συμμετοχής, ο σεβασμός στις ομαδικές διεργασίες και της σύμπραξης σε ένα διαφορετικό από το σχολικό περιβάλλον δημιουργούν στη μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία δυναμικές που προάγουν τις αξίες του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας. Ένας κόσμος πολλαπλών ερμηνειών και αφηγήσεων έρχεται να ξεδιπλωθεί και να κοινωνήσει με το κοινό με αφετηρία κάθε φορά ένα συγκεκριμένο χωροχρονικό και

κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο αναδύοντας και επαναξιολογώντας ατομικές και συλλογικές ενθυμήσεις.

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο σε μουσειακούς χώρους αλλά σε κάθε χώρο πολιτισμικής αναφοράς. Μέσα από τον κόσμο του υλικού πολιτισμού είναι δυνατόν να επικοινωνήσουμε σε ένα διαφορετικό χωροχρονικό πλαίσιο. Ένα αντικείμενο μπορεί να γίνει φορέας πολλαπλών μηνυμάτων, για την ιδεολογία, την κοινωνία, την οικονομία της εποχής στην οποία εντάσσεται και κατά συνέπεια μέσα από αυτό δίνεται η δυνατότητα να επικοινωνήσουμε με τον κάτοχό του, τον συλλέκτη του, τον δημιουργό του, τον χρήστη του. Κάθε αντικείμενο φέρει τα χνάρια μια πλειάδας ανθρώπινων φωνών στη «βιογραφία» του, στην ταυτότητά του. Η υλικότητα, η αυθεντικότητα, η αισθητική αποτελούν βασικές αξίες της εκπαιδευτικής μουσειοπαιδαγωγικής διαδικασίας όπως επίσης και η μεταβολή της αξίας του, χρηστική, λειτουργική, αισθητική κλπ., κατά την διάρκεια της «βιογραφίας» του.

Η μελέτη ενός αντικειμένου προϋποθέτει την απόσπασή του από το φυσικό περιβάλλον του και την ένταξή του σε ένα νέο χωροχρονικό πλαίσιο στο οποίο ο θεατή καλείται μέσα από συσχετισμούς, συγκρίσεις, αποσιωπήσεις, ενθυμήσεις, ταξινομήσεις να ερμηνεύσει, να δομήσει νέα νοήματα, να κινηθεί από το μέρος στο όλο, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Σύμφωνα με το πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας πρόκειται για μια αέναη διαδικασία ενεργής συμμετοχής και συνδυασμών μέσω της οποίας δομείται η πραγματικότητα διορθώνεται, αμφισβητείται και μεταβάλλεται. Η δόμηση ερμηνειών και νοημάτων αποτελούν μια προσωπική διαδικασία μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια που ορίζουν οι ερμηνευτικές κοινότητες. Η μελέτη του υλικού πολιτισμού είναι μια επικοινωνιακή διαδικασία που συνδέει τους ανθρώπους σε ένα πλέγμα πολλαπλών και διαφορετικών πραγματικοτήτων. Βασιζόμενοι σε θεωρίες του δορισμού και της πολλαπλής νοημοσύνης (H. Gardner) ο θεατής εμψυχώνεται να απορήσει και να πειραματιστεί, ανακαλύπτοντας γεγονότα και νέες εμπειρίες. Για το λόγο αυτό δίνεται ιδιαίτερη προσοχή όχι μόνο στο περιεχόμενο του αντικειμένου όσο και προσέγγισή του.

Ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα είναι ευέλικτο και δεν αποτελεί «συνταγή» μάθησης. Διαθέτει συγκεκριμένο σχεδιασμό που υποβάλλεται σε κάθε στάδιο δράσης του υπό αμφισβήτηση και επαναξιολόγηση ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις προσδοκίες του κοινού στο οποίο απευθύνεται. Πρόκειται για έναν «ζωντανό οργανισμό» που μεταβάλλεται και εξελίσσεται ανάλογα των φωνών του κοινού του. Μέσα από τεχνικές της αφήγησης, της διήγησης ιστοριών, μέσα από τη λεκτική και τη μη λεκτική επικοινωνία, με συζητήσεις και ανταλλαγή απόψεων, καλείται και προκαλείται ο θεατής παίζοντας να ανακαλύψει τη γνώση και να δομήσει νέα βιώματα. Το θεατρικό παιχνίδι, το παιχνίδι ρόλων, η

εικαστική, κινησιολογική ή μουσική έκφραση χρησιμοποιούνται στην ενεργοποίηση του συναισθήματος και της σκέψης. Τι ρωτάμε, με ποιόν τρόπο, για ποιόν λόγο, γιατί την δεδομένη στιγμή, με ποιόν τρόπο εκφέρεται ο λόγος; ` αποτελούν πινελιές που χρωματίζουν τη διαδικασία δόμησης νοημάτων κοινωνικά διαμορφωμένα και ατομικά διαπλασμένα.

Τα αντικείμενα ως ερεθίσματα για μάθηση και ψυχαγωγία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς διερεύνηση μπορεί να είναι απλά και καθημερινά. Η διεπιστημονική, πολυτροπική διαχείρισή τους εξαρτάται από το σχεδιασμό και το κοινό των επικοινωνιών. Τι ιστορίες μπορεί να μου διηγηθούν τα βήματα ενός περαστικού, μια τσάντα, ένα χρησιμοποιημένο πλαστικό ποτήρι πεταμένο σε μια γωνιά; Τι πληροφορίες μπορώ να συλλέξω και να επεξεργαστώ από αυτά; Μεγαλώνουμε και ζούμε σε ένα κόσμο περιτριγυρισμένοι από αντικείμενα που μας εκπέμπουν πολλαπλές αφηγήσεις και μηνύματα κι όμως δεν τα παρατηρούμε αλλά κωφεύουμε σε αυτά. Αποκωδικοποιώντας τα μέσα από τις αισθήσεις μας, περιγράφοντάς τα δομούνται νοήματα, σημεία και σύμβολα, νέοι κόσμοι προς εξερεύνηση. Στην εποχή της εικόνας, ίσως περισσότερο από κάθε φορά, η μελέτη του υλικού πολιτισμού μέσα από το παιχνίδι, η έκπληξη και η περιέργεια που προκαλεί η διαδικασία αυτή, μπορεί να εγείρει το συναίσθημα, τις επικοινωνιακές δαιδαλώδεις διαστάσεις των αισθήσεων και να κατανοήσουμε την πραγματικότητα που βιώνουμε.

Οι νέες συνθήκες διαβίωσης, συμπεριφοράς και σκέψης στα πλαίσια ενός μεταμοντέρνου πλουραλιστικού και πολυπολιτισμικού κόσμου όπου ο χρόνος συστέλλεται σε ιλιγγιώδεις ταχύτητες και ο χώρος διαστέλλεται πέρα από «όρια», όπου οι επικοινωνιακές ροές δημιουργούν πολυδιάστατους νέους πληροφορικούς δυνητικούς ή υπαρκτούς κόσμους, η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει κύτταρο έμπνευσης, αναστοχασμού, αξιολόγησης και επαναπροσδιορισμού των αξιών της σύγχρονης κοινωνίας και για την τυπική εκπαίδευση. Η ανάγκη για μια πιο ανθρωποκεντρική εκπαίδευση που θα σέβεται τις ιδιαιτερότητες του καθενός, που θα προάγει το διάλογο, τη συμμετοχικότητα, την αλληλεγγύη και τη δίκαιη μεταχείριση πέρα από στερεότυπα και προκαταλήψεις, με σεβασμό στα δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη μέσα από συνδυασμό διαφορετικών τρόπων μάθησης αποτελούν τους νέους προσανατολισμούς της εκπαίδευσης.

Καλά δημιουργικά ταξίδια στους εκπαιδευτικούς που θα δοκιμάσουν μαζί με τις μαθητικές τους κοινότητες να πειραματιστούν με τον υλικό πολιτισμό χρωματίζοντάς τον με τις ανάσες και τις σιωπές τους, με το μεράκι και την αγάπη τους για επικοινωνία, εμπειρία και μοναδικές στιγμές ελευθερίας έκφρασης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αλεξάκη Ευ.- Κόκκινος Γ. (επιμ.) 2002, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή, Αθήνα,, εκδ. Μεταίχμιο.
- Δάλκος, Γ. 2000, Σχολείο και Μουσείο, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη
- Charman, H.L.1993, Διδακτική της τέχνης, Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη
- Hooper-Greenhill, E. 1999, Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή, Αρχαιολογία και Τέχνες 72, σελ.47-49.
- Hooper-Greenhill , E.1999, Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums, London, Routledge.
- Hooper-Greenhill , E. 2007, Museums and Education, purpose, pedagogy, performance in museum meanings, London, Routledge.
- Gardner, H. 1993, Frames of mind, The theory of Multiple Intelligences, London, Fontana Press.
- Κόκκινος Γ.-Νάκου Ει. 2004, Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αι., Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο.
- Κόκκοτας Π.-Πλακίτση Κ. (επιμ.) 2005, Μουσειοπαιδαγωγική και εκπαίδευση στις φυσικές επιστήμες, Θεωρία και Πράξη, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- Μουσουρή , Θ. 1999β, Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο, Αρχαιολογία και Τέχνες 73, σελ. 65-69.
- Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε. 1999, Ο ρόλος του Μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα, Αρχαιολογία και Τέχνες, 71, σελ. 50-53.
- Νάκου, Ει. 2001, Μουσεία:Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός, Αθήνα, εκδ. Νήσος.
- Νικονάνου, Ν. 2009, Μουσειοπαιδαγωγική, Από τη θεωρία στην πράξη, Αθήνα, εκδ. Πατάκης
- Pearce, S. M. 2002, (επιμ. Λ. Γυιόκα), Μουσεία, αντικείμενα & συλλογές, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Βάνιας
- Pentini Aluffi,A. 2005, (επιμ.) Γκόβαρης Χρ., Διαπολιτισμικό Εργαστήριο, Υποδοχή, Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση σε Πολυπολιτισμικό Εκπαιδευτικό Περιβάλλον, Αθήνα, εκδ. Ατραπός.
- Sandell, R. 2007, Museums, prejudice and the reframing of difference, London, Routledge
- Χρόνη-Κακούρου Γ. 2006., Μουσείο-Σχολείο, Αντικριστές πόρτες στη γνώση, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.

